

ŻYCIE NAUKOWE

120-LECIE URODZIN JULIANA MARCHLEWSKIEGO

17 maja 1986 r. przypadła 120 rocznica urodzin działacza polskiego, niemieckiego i rosyjskiego ruchu robotniczego, a także działacza państwowego Kraju Rad, Juliana Marchlewskiego. Stało się już tradycją organizowanie sesji naukowych z tej okazji — poprzednia odbyła się w 110 rocznicę urodzin, wcześniejsza, szczególnie uroczysta w stulecie.

Instytut Historii Ruchu Robotniczego Akademii Nauk Społecznych PZPR i Wojewódzka Szkoła Partyjna PZPR we Włocławku — mieście rodzinnym Marchlewskiego — zorganizowały z udziałem delegacji z ZSRR i NRD sesję naukową 4—5 czerwca 1986r.

Po otwarciu obrad w obecności rektora ANS PZPR prof. dr. Jaremy Maciszewskiego, przez dyrektora Instytutu Historii Ruchu Robotniczego prof. dr. Jana Tomickiego referat wygłosił prof. dr. Feliks Tych (Centralne Archiwum KC PZPR), na temat „Sposób pojmowania internacjonalizmu proletariackiego przez Juliana Marchlewskiego”.

Różnice w polskim ruchu robotniczym nie sprowadzały się tylko do sprawy narodowej, ale u genezy podziału była kwestia stosunku do problemu separatyzmu czy współdziałania z ruchem robotniczym krajów uciskających — przypomniał referent. Mówiąc o problemie państwo a socjalizm, wskazał, iż ówczesny ruch robotniczy zakładał, że państwo istnieje będzie tylko przez krótki okres dyktatury proletariatu, ale wyobrażano sobie, iż rozwój tego socjalistycznego universum przebiegać będzie w ramach kultur narodowych. Lata pierwszej wojny zaważyły ten alternatywny świat socjalizmu w ówczesnych wyobrażeniach.

Omawiając poglądy Marchlewskiego w różnych okresach historycznych, wskazał, iż nie był on zwolennikiem teorii organicznego wcielenia ziem polskich. Po zwycięstwie rewolucji w Rosji, Julian Marchlewski po swoim powrocie z Niemiec działał w Rosji Radzieckiej. Referent szczegółowo omówił zwłaszcza okres wojny polsko-radzieckiej. Prof. Tych uważa, iż już na początku 1919 r. pod wpływem doświadczeń niemieckich, załamał się optymizm rewolucyjny Marchlewskiego — wiara w zwycięstwo rewolucji poza terenem Rosji Radzieckiej. Chciał zresztą wrócić do Polski, wysłał tu swoją córkę, ale okazało się to nierealne.

Udział w rokowaniach pokojowych, tak ostro krytykowany przez J. Leńskiego, wynikał właśnie z przekonania, iż Rosja Radziecka pozostanie jedyną oporą rewolucji. Marchlewski był zawsze przeciwny przyniesieniu rewolucji na bagnach. Uznał za błąd strategiczny ofensywę na Warszawę. Udział jednak w TKRP uważał nie za ingerencję, ale próbę innego pokierowania losami Polski. Skoro rząd ówczesny polski nie chciał zapewnić narodowi pokoju, należało ten rząd obalić. Wyrazem poglądów jest tu artykuł z sierpnia 1920 r. w „Czerwonym Gońcu” (Białystok), w którym stwierdzano, iż na ziemiach polskich decydują się losy rewolucji. Sprawie utrzymania i wzmocnienia Republiki Rad, jako opory rewolu-

cji, poświęcił swe dalsze lata. Starał się zawsze być blisko spraw polskich, lecz czuł się żołnierzem rewolucji światowej.

Następnie zabrał głos prof. dr Mikołaj Iwanowicz Makarow (IML przy KC KPZR), wygłaszając opracowany wspólnie z dr Rozalią Aleksandrowną Jermołajewą referat „Julian Marchlewski jako współtowarzysz Włodzimierza Ilicza Lenina”. Na bogatym materiale źródłowym ukazał on współpracę polskich i rosyjskich socjaldemokratów, przede wszystkim na kongresach II Międzynarodówki. Zbliżenie poglądów nastąpiło zwłaszcza w latach rewolucji 1905—1907. Zwrócił uwagę na znaczenie walki z mieńszewikami i likwidatorami. Omówił antywojenne poglądy Marchlewskiego. Po przyjeździe do Moskwy utrzymywał stały kontakt z Leninem. To Lenin wydelegował go do rokowań pokojowych z Polską. Informował szczegółowo Lenina o swoich wysiłkach dla zakończenia walki tak drogich mu narodów.

Lenin wysoko ocenił pracę Marchlewskiego *Sprawa agrarna a rewolucja światowa*. Referent wiele uwagi poświęcił też działalności dyplomatycznej Marchlewskiego. Julian Marchlewski jako rewolucjonista, publicysta, polityk, działacz państwowy i dyplomata, wysoko był ceniony przez W. I. Lenina.

Kolejny referat wygłosił prof. dr Horst Schumacher (IML przy KC SED) mówiąc o walce Juliana Marchlewskiego przeciwko wojennej polityce imperializmu niemieckiego. Przypominając, iż był referentem na sesji w stulecie urodzin J. Marchlewskiego, podkreślił, iż ostatnie lata jeszcze bardziej uwypukliły wielki wkład ideologiczny Marchlewskiego zwłaszcza w walce z imperializmem i militaryzmem. Zmienił się zakres wiedzy w tej dziedzinie. Linie frontu były tu zawsze jasne dla Marchlewskiego. Jego patriotyzm i internacjonalizm był nierozdzielny. Walcząc w ramach socjaldemokracji niemieckiej z niemieckim imperializmem, reprezentował interesy nie tylko Polski, ale i narodu niemieckiego. Referent przedstawił drogę ideową Marchlewskiego do pozycji najbliższej poglądom Lenina. Oceniał wkład teoretyczny Marchlewskiego jako jednego z najwybitniejszych ekonomistów. Akcentował jego zrozumienie konieczności szukania sprzymierzeńców w walce o pokój, także wśród tych, których interesy są sprzeczne z interesami klasy robotniczej. Był Marchlewski zawsze wierny swym poglądom i konsekwentny w działaniu. Pozostawił niezatarte ślady w stosunkach między narodami polskim, niemieckim i radzieckim. Aktualność jego poglądów jest szczególnie w obecnym okresie zagrożenia pokoju.

Dr Włodzimierz Tyburski w swoim komunikacie zajął się problematyką humanistyczną w pisarstwie J. Marchlewskiego, zagadnieniem humanizmu socjalistycznego. Dorobek teoretyczny stanowi wielką wartość również w dziedzinie filozofii człowieka. Referent podkreślił optymizm humanizmu Marchlewskiego, wiarę w możliwości twórcze człowieka i radykalizm w walce z wszelkimi formami wyzysku i degradacji.

Inny charakter miało wystąpienie dr Mety Bühl, dyrektorki berlińskiej szkoły im. J. Marchlewskiego. Omówiła ona różnorodne a bardzo ciekawe formy wychowawcze stosowane w szkole, która otrzymała imię Marchlewskiego w 1969 r. W programie nauczania tej szkoły, położonej w robotniczej dzielnicy o rewolucyjnych tradycjach, Lichtenberg, jest przybliżenie młodzieży życia i ideałów jej patrona. Szkoła współpracuje z Polskim Centrum Informacji i Kultury, a także z warszawskim XXV Liceum.

Występując w dyskusji, kierownik zakładu polskiego i międzynarodowego ruchu robotniczego ANS, doc. dr hab. Lucjan Kieszczyński, w nawiązaniu do referatu F. Tycha, omówił szerzej ostatnie lata życia J. Marchlewskiego. Mimo poważnej

choroby, Marchlewski realizował w tych latach w praktyce swe idee internacjonalizmu, organizując i stojąc na czele Komunistycznego Uniwersytetu Mniejszości Narodowych Zachodu, oraz Międzynarodowej Organizacji Pomocy Rewolucjonistom (MOPR), w której pełnił do śmierci funkcje przewodniczącego.

W drugim dniu obrady toczyły się we Włocławku. Witając gości, I sekretarz KW PZPR Krystian Łuczak mówił o konieczności pielęgnowania tradycji, o dumie współczesnych z syna tej ziemi, o zakładach pracy, szkole i Chorągwi ZHP noszących imię J. Marchlewskiego. Przypomnił poprzednie sesje i wyraził nadzieje, że obecna również przyczyni się do poszerzenia wiedzy o jednym z czołowych humanistów-rewolucjonistów przełomu XIX i XX w.

Dr Zbigniew Leszczyński (ANS) złożył sprawozdanie z poprzedniego dnia obrad, szczególnie podkreślając, iż wszyscy referenci wskazywali na rosnącą aktualność poglądów i postawy J. Marchlewskiego.

Kontynuując dyskusję, dr Zbigniew Paczuski (ANS) omówił znaczenie dorobku ideowego Marchlewskiego dla marksistowskiego religioznawstwa. J. Marchlewski krytykował kler za jego stanowisko wobec socjalizmu i klasy robotniczej, za jego funkcję klasową, a także za te działania, które nie służyły narodowi polskiemu. Współtworzył podwaliny polityki wyznaniowej państwa socjalistycznego. Głosząc zasady tolerancji, swobody wiary i wolności sumienia, w Deklaracji TKRP w Białymstoku ostrzegał kler przed mieszaniami się do spraw ogólnopaństwowych.

Inny istotny problem — ujęcie kwestii rolnej i chłopskiej — omówił dr Józef Kulas (ANS). Przedstawiając historycznie poglądy ruchu robotniczego w tej sprawie, zarysował ewolucje dorobku Marchlewskiego, który całe życie zajmował się problemem agrarnym. W obszernym wystąpieniu przedstawił wkład Marchlewskiego do sporów, jakie w tej materii się toczyły.

Zastępca dowódcy do spraw politycznych pułku czołgów im. J. Marchlewskiego, mjr Rudolf Knacka (NRD) złożył szczegółowe sprawozdanie z wychowawczych metod i pracy politycznej swojej jednostki. Zapewnił, iż będzie ona zawsze wierna tradycji i ideałom swego patrona.

Ten sam charakter miało wystąpienie zastępczyni komendanta Chorągwi we Włocławku, drużny Zofii Michalek, która omówiła dzieje tej Chorągwi od jej powstania w 1977 r. i bogate formy pracy wychowawczej.

Stanisław Lejman — weteran ruchu robotniczego z Włocławka, mówił o działalności J. Marchlewskiego w latach 1918—1919, oraz o stosunku kleru do ruchu socjalistycznego.

Podsumował obrady doc. dr hab. Benon Dymek, zastępca dyrektora Instytutu Ruchu Robotniczego ANS. Mówił również o tym, iż środkowa Wisła, dała polskiemu ruchowi robotniczemu kilka wybitnych postaci. Myśl Marchlewskiego zyskuje na znaczeniu w miarę upływu czasu. Sesja w swym nurcie naukowym wniosła istotny wkład do pełniejszego zrozumienia i pokazania tego wielkiego działacza. Nie mniej doniosły był także drugi nurt, ukazujący, jak silna jest pamięć i aktualność spuścizny J. Marchlewskiego w Polsce, ZSRR i NRD.

Ciekawa wizyta w historycznej a zmodernizowanej „Celulozie” noszącej imię J. Marchlewskiego i rozmowa z jej aktywnym zakończyły interesujący pobyt we Włocławku.

IRENA SPUSTEK